

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

243

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Waldemar Budner, Piotr Bury, Janusz Kot, Danuta Stawasz

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-280-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Andrzej Sztando: Cele, priorytety i zadania w planowaniu strategicznym rozwoju lokalnego.....	13
Anna Beata Kawka: Wydatki inwestycyjne jako instrument rozwoju lokalnego gmin	27
Franciszek Adamczuk: Stymulowanie lokalnej przedsiębiorczości na obszarze pogranicza – aspekty instytucjonalne i organizacyjne	35
Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański: Koncepcja metody oceny założeń lokalnych strategii rozwoju na przykładzie procesu konsultacji społecznych w powiecie wałbrzyskim	46
Małgorzata Rogowska: Uwarunkowania rozwoju lokalnego na przykładzie powiatu kłodzkiego	54
Hanna Adamska: Efekty rozwoju lokalnego gminy Kostomłoty po przystąpieniu do Unii Europejskiej	63
Tomasz Bąk: Wpływ emigrantów na gospodarkę lokalną w powiecie leżajskim	71
Dariusz Głuszczyk: Lokalny rynek pracy – ocena z wykorzystaniem materiałów statystycznych Banku Danych Lokalnych na przykładzie miasta na prawach powiatu Jelenia Góra	82
Andrzej Sobczyk: Ocena potencjału rozwoju lokalnego na przykładzie miasta Szczecina oraz gmin powiatu polickiego.....	94
Stanisław Korenik: Procesy i ograniczenia w rozwoju współczesnych miast ze szczególnym uwzględnieniem metropolii.....	106
Emilia Konopska-Struś: Funkcje rzemiosła w rozwoju miasta na przykładzie Wrocławia	116
Magdalena Kalisiak-Mędelka: Funkcjonowanie jednostek pomocniczych (osiedli) w Łodzi. Analiza wyników badania pilotażowego	126
Edward Wiśniewski: Zastosowanie metod taksonomicznych oraz gier kooperacyjnych w analizie zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego podregionów województwa zachodniopomorskiego.....	134
Marek Kunasz: Regionalne rozgłoszenie radiowe na rynku radiowym w Polsce	144
Ryszard Broł: Układ terytorialny powiatów – propozycje zmian	153
Katarzyna Cheba, Maja Kiba-Janiak: Wykorzystanie analizy czynnikowej do wielowymiarowej oceny jakości miejskich systemów transportowych na przykładzie miast średniej wielkości w Polsce.....	163

Joanna Cymerman, Marcelina Zapotoczna: Gmina jako kreator i beneficjent wartości nieruchomości	173
Artur Myna: Lokalna infrastruktura techniczna a rozwój budownictwa mieszkaniowego – obszar stykowy miasta i gminy podmiejskiej.....	184
Renata Sosnowska-Noworól: Problemy gospodarki odpadami budowlanymi i rozbiórkowymi na przykładzie Dolnego Śląska.....	194
Grzegorz Maśloch: Wybrane problemy realizacji inwestycji w jednostkach samorządu terytorialnego przy udziale środków pomocowych Unii Europejskiej	202
Urszula Markowska-Przybyła: Kapitał społeczny w rozwoju regionalnym i lokalnym	212
Katarzyna Przybyła, Alina Kulczyk-Dynowska: Transgraniczne parki narodowe a kapitał społeczny – na przykładzie KPN i KRNP	222
Bożena Kuchmacz: Lokalne grupy działania jako przejaw aktywności kapitału społecznego	229
Marian Oliński: Współpraca samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi na przykładzie powiatu lidzbarskiego	238
Zbigniew Przybyła, Marian Kachniarz: Instytucjonalne formy współpracy samorządów terytorialnych na przykładzie jeleniogórskiego zespołu miejskiego.....	249
Jacek Chądzyński: Obszary współpracy gmin z sektorem pozarządowym – prezentacja wybranych wyników badań pilotażowych.....	264
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Wpływ fragmentacji politycznej na współpracę między jednostkami samorządu terytorialnego.....	273
Zbigniew Grzymała: W poszukiwaniu modelu zarządzania jednostką samorządu terytorialnego	282
Jarosław Hermaszewski: Decyzje finansowe i inwestycyjne w zarządzaniu jednostką samorządu terytorialnego na przykładzie gminy Sława – praktyczne aspekty	296
Sławomir Kłosowski: Zmiany systemów zarządzania mieszkaniowym zasobem gmin w Polsce po roku 2000	307
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Wykorzystanie metody Project Cycle Management w administracji samorządowej	315
Józef Łobocki: Możliwości wykorzystania instytucji partnerstwa publiczno-prywatnego w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego.....	323
Magdalena Mischuk: Elementy stymulacyjne w polityce podatkowej wybranych miast.....	333
Paweł Piątkowski: Dług jednostek samorządu terytorialnego w okresie kryzysowym. Kierunki rozwoju	343
Jacek Sierak: Konstrukcja wskaźników zadłużenia a ocena zdolności kredytowej jednostki samorządu terytorialnego	352

Tomasz Uryszek: Struktura dochodów gmin w Polsce a ich samodzielność dochodowa.....	362
Wiesława Cieślewicz: Rozwój specjalnych stref ekonomicznych w Polsce ...	372
Tomasz Kołakowski, Andrzej Raszkowski: Badanie efektywności pomocy publicznej udzielonej przez samorządy inwestorom zagranicznym na przykładzie WSSE „INVEST-PARK”	383
Wioleta Palewska: Funkcjonowanie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK” w otoczeniu lokalnym – aspekt społeczny (oddziaływanie strefy na wałbrzyski rynek pracy)	398
Maciej Popławski: Wpływ Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na rozwój gospodarczy podregionu legnickiego	406
Andrzej Raszkowski: Promotion mix w strategii promocji miasta.....	417
Elżbieta Nawrocka: Działania innowacyjne podmiotów gospodarczych a problem wiedzy niedoskonałej	426
Dariusz Zawada: Walory użytkowe jako czynnik konkurencyjności miasta	439
Natalia Bartkowiak, Walenty Pocza: Przestrzenne zróżnicowanie aktywności władz lokalnych w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na obszarach wiejskich Wielkopolski.....	453
Karol Krajewski: Znaczenie rynków rolnych w rozwoju gospodarki lokalnej i ożywieniu małych miast.....	464
Stefan Zawierucha: Badania ankietowe w procesie identyfikacji struktury funkcjonalnej gminy. Kilka uwag metodologicznych.....	473
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Dynamika rozwoju gmin wiejskich województwa mazowieckiego	484
Jarosław Uglis: Miejsce agroturystyki w dywersyfikacji gospodarki wsi	495
Mirosław Struś, Bogusław Wijatyk: Program Odnowa Wsi jako instrument aktywizacji obszarów wiejskich.....	505
Dagmara Dziewulska, Michał Gawlikowski, Paweł Łazarewicz, Natalia Sochacka: Sondażowa diagnoza jakości administracyjnej obsługi klientów w gminnych strukturach samorządowych na przykładzie Urzędu Miejskiego w Przemkowie	515

Summaries

Andrzej Sztando: Objectives, priorities and tasks in local development strategic planning	26
Anna Beata Kawka: Capital expenditures of communes as an instrument of local development	34
Franciszek Adamczuk: Stimulating of local entrepreneurship on borderland: institutional and organizational aspects	45

Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański: The concept of the assessment method of the assumptions of local strategies development on the example of the process of social consultations in Wałbrzych county	53
Małgorzata Rogowska: Determinants of local development on the example of Kłodzko district.....	62
Hanna Adamska: Effects of local development of Kostomłoty community after joining the European Union.....	70
Tomasz Bąk: The impact of economic emigrants on the local economy in Leżajsk county.....	81
Dariusz Głuszczyk: Local labour market – an assessment using statistical data of the Local Data Bank on the example of the city and district of Jelenia Góra.....	93
Andrzej Sobczyk: Evaluation of the potential of local development on the example of Szczecin and Police district.....	105
Stanisław Korenik: Processes and barriers in the development of contemporary cities with special emphasis on metropolis.....	115
Emilia Konopska-Struś: Functions of craft in the development of the city on the example of Wrocław.....	125
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Activity of auxiliary units in Łódź according to their bodies. Analysis of pilot survey.....	133
Edward Wiśniewski: Application of taxonomic methods and cooperation games in the analysis of employment differentiation of subregions of West Pomerania Voivodeship.....	143
Marek Kunasz: Public regional broadcasting stations on the radio market in Poland.....	152
Ryszard Broł: Network of counties – changes proposal.....	162
Katarzyna Cheba, Maja Kiba-Janiak: Use of factor analysis for multidimensional evaluation of quality of city transport systems on the example of medium-sized cities in Poland.....	172
Joanna Cymerman, Marcelina Zapotoczna: Borough as a creator and beneficiary of property value.....	183
Artur Myna: Local technical infrastructure and development of housing construction – the adjoining area of town and rural municipality.....	193
Renata Sosnowska-Noworól: The problem of construction and demolition waste management on the example of Lower Silesia.....	201
Grzegorz Maśloch: Selected problems of the implementation of an investment project in self-government units using the foreign aid budget of the European Union.....	211
Urszula Markowska-Przybyła: Social capital in regional and local development.....	221
Katarzyna Przybyła, Alina Kulczyk-Dynowska: Cross-border national parks and social capital – on the example of KPN and KRNAP.....	228

Bożena Kuchmacz: Local action groups as a manifestation of social capital activity	237
Marian Oliński: Cooperation between local government and non-governmental organizations – Lidzbark county case study	248
Zbigniew Przybyła, Marian Kachniarz: Institutional forms of cooperation of local government on the example of Jelenia Góra urban area.....	263
Jacek Chądzyński: Areas of co-operation between communities and non-governmental sector – presentation of selected results of pilot study.....	272
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Impact of political fragmentation on cooperation among local governments	281
Zbigniew Grzymała: In seeking the model of self-government management	295
Jarosław Hermaszewski: Financial and investment decisions in local government management based on the example of Sława administrative unit – practical aspects	306
Sławomir Kłosowski: Changes of local authorities property management systems after the year 2000	314
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Project cycle management method application in the local government administration	322
Józef Łobocki: The possibilities of the utilization of Public-Private Partnership Tools in the process of managing of local government units	332
Magdalena Miszczuk: Stimulating elements in tax policy of selected cities .	342
Paweł Piątkowski: Public debt of local authorities after crisis. The directions of development.....	351
Jacek Sierak: The construction of indicators of indebtedness and the assessment of the creditworthiness of self-government units	361
Tomasz Uryszek: Revenue structure of communes in Poland and their fiscal autonomy	371
Wiesława Cieślewicz: Special economic zones development in Poland.....	382
Tomasz Kołakowski, Andrzej Raszkowski: Efficiency analysis of state aid granted by local government to foreign investors located in Wałbrzych SEZ “INVEST-PARK”	397
Wioleta Palewska: Functioning of Wałbrzych Special Economic Zone “INVEST-PARK” in local environment social aspect (the effect of the zone on Wałbrzych labour market).....	405
Maciej Popławski: The influence of Legnica Special Economic Zone on the economic development of the Legnica subregion	416
Andrzej Raszkowski: Promotion mix in the strategy of town promotion.....	425
Elżbieta Nawrocka: Innovative activities of economic entities and problems of imperfect knowledge	438
Dariusz Zawada: Usable qualities as a factor of towns’ competitiveness	452
Natalia Bartkowiak, Walenty Poczta: Activity of local authorities from Wielkopolska Voivodeship in the acquisition of UE funds.....	463

Karol Krajewski: The role of agrifood markets in local market development and the revival of small towns.....	472
Stefan Zawierucha: Survey research in the process of identification of functional structure of commune. Some methodological remarks	483
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Development dynamics of rural communes in Masovian Voivodeship.....	494
Jarosław Uglis: Agritourism in rural economy diversification.....	504
Mirosław Struś, Bogusław Wijatyk: The Revival of the Village as the instrument of country areas activation.....	514
Dagmara Dziewulska, Michał Gawlikowski, Paweł Łazarewicz, Natalia Sochacka: A survey diagnosis of administrative quality of customer service in communal authorities on the example of the municipal office in Przemków	524

Bożena Kuchmacz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

LOKALNE GRUPY DZIAŁANIA JAKO PRZEJAW AKTYWNOŚCI KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Streszczenie: Intensyfikacja produkcji rolnej spowodowała brak rozwoju lokalnego obszarów wiejskich Unii Europejskiej. Próbą złagodzenia tych problemów była wprowadzona na początku lat dziewięćdziesiątych Inicjatywa Wspólnotowa Leader. Program opiera się na nowatorskim podejściu polegającym na zaangażowaniu się społeczności wiejskiej w działania na rzecz rozwoju zamieszkiwanych przez nią terenów. Lokalne Grupy Działania jako trójsektorowe porozumienie pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i społecznym miały dokonać oceny możliwości rozwoju obszarów wiejskich i wdrożyć lokalne strategie rozwoju tych obszarów.

Słowa kluczowe: Leader, partnerstwo, kapitał społeczny.

1. Wstęp

Największym problemem obszarów wiejskich Unii Europejskiej stała się intensyfikacja produkcji rolnej, która spowodowała zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych, ograniczenie zatrudnienia w rolnictwie, wzrost bezrobocia, wyludnianie się obszarów wiejskich z powodu migracji ludności ze wsi do miast, starzenie się społeczeństwa na wsi. Skutkowało to zanikiem wielu lokalnych instytucji życia publicznego i brakiem rozwoju lokalnego. Próbą złagodzenia tych problemów była wprowadzona na początku lat dziewięćdziesiątych Inicjatywa Wspólnotowa Leader [*Inicjatywa LEADER... 2006*].

2. Program Leader

W porównaniu z innymi programami wdrażanymi w Unii Europejskiej Leader opiera się na nowatorskim podejściu. Zakłada on szerokie zaangażowanie mieszkańców obszarów wiejskich, lokalnych instytucji i organizacji w opracowanie i wdrażanie strategii zrównoważonego rozwoju tych terenów. Podejście to zapewnia wykorzystanie lokalnych zasobów w najbardziej efektywny sposób. Skuteczność podejścia Leadera i jego specyficzny charakter zostały uwzględnione przy tworzeniu założeń

polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013. Ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) będą finansowane działania wspierające zrównoważony rozwój terenów wiejskich na obszarze całej Wspólnoty [Rozporządzenie Rady (WE)... 2005]. W Polsce w ramach EFRROW realizowany jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013). Podstawą realizacji założeń strategicznych Programu, opisanych w Krajowym Planie Strategicznym Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, będą działania na rzecz rozwoju tych obszarów w ramach czterech osi priorytetowych [*Program...* 2007, s. 161]:

Oś 1 – poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego.

Oś 2 – poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich.

Oś 3 – poprawa jakości życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej.

Oś 4 – Leader.

Leader jest podejściem wielosektorowym, przekrojowym i partnerskim realizowanym lokalnie na określonym obszarze umożliwiającym osiągnięcie celów osi 3. Wsparcie udzielane w ramach osi Leader może zostać przeznaczone na [*Program...* 2007, s. 296–314]:

1. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, które przyczynią się do osiągnięcia celów osi 1 i/lub osi 2 i/lub osi 3.

2. Wdrażanie projektów współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

3. Funkcjonowanie Lokalnych Grup Działania, nabywanie umiejętności i aktywizację społeczności lokalnej.

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006” [*Program...* 2007, s. 118] jako osobne działanie wdrażany był Pilotażowy Program Leader + (PPL+). Wdrażanie PPL+ podzielone zostało na dwa Schematy. Schemat I realizowany był do końca 2006 r. i miał na celu wsparcie procesu tworzenia lokalnych grup działania, umożliwienie środowiskom lokalnym przeprowadzenia analizy możliwości rozwojowych terenów wiejskich i opracowanie na tej podstawie Zintegrowanych Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW). W Schemacie I zrealizowanych zostało 167 projektów obejmujących gminy, w których zamieszkuje ok. 40% ludności wiejskiej w Polsce [*Program...* 2007, s. 118]. Obecnie trwa wdrażanie Schematu II, w ramach którego wspierana jest działalność LGD na rzecz realizacji strategii opracowanych w ramach Schematu I. Wszystkie te działania będą współfinansowane w 80% z EFRROW oraz w 20% ze środków krajowych przeznaczonych na ten cel w ustawie budżetowej [*Program...* 2007, s. 295].

Celem artykułu jest zbadanie działań uaktywnionego kapitału społecznego w postaci Lokalnych Grup Działania. Jako studium przypadku rozpatrywana jest LGD „Wrzosowa Kraina”, obejmująca swym zasięgiem wschodnią część Borów Dolnośląskich.

3. Lokalne Grupy Działania

Lokalne Grupy Działania (*Local Action Group*) to trójsektorowe partnerstwo: publiczne, gospodarcze i społeczne, utworzone przez przedstawicieli tych sektorów. Partnerstwo jest reprezentatywne dla obszaru objętego Lokalną Strategią Działania. Obecnie w Polsce funkcjonuje 337 LGD [*Mapa LGD w Polsce...* 2012]. Zgodnie z kryteriami dostępu dla LGD [*Program...* 2007, s. 297–298], na poziomie decyzyjnym LGD co najmniej 50% stanowią partnerzy gospodarczy i społeczni, w tym przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności: rolnicy, kobiety wiejskie, młodzi ludzie oraz ich stowarzyszenia. Wymogiem jest również oddzielenie w strukturze organizacyjnej LGD funkcji zarządczej od funkcji decyzyjnej. Obszar objęty działaniem LGD jest spójny i obejmuje zgodnie z przyjętą definicją obszarów wiejskich [*Program...* 2007, s. 297–298] miejscowości znajdujące się w granicach administracyjnych: gmin wiejskich, gmin miejsko-wiejskich (z wyłączeniem miast liczących powyżej 20 tys. mieszkańców), gmin miejskich (z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców). Obszar, na którym realizowana jest LSR, powinien liczyć co najmniej 10 tys. mieszkańców, lecz nie więcej niż 150 tys. Na danym obszarze dopuszcza się możliwość działania wyłącznie jednej LGD, która musi posiadać potencjał administracyjny do zarządzania środkami publicznymi i wdrożenia lokalnej strategii rozwoju [*Program...* 2007, s. 297–298]. Podczas wyboru LGD przez samorządy województw w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą kryteria wyboru dotyczyły oceny potencjału organizacyjno-administracyjnego LGD i jakości Lokalnej Strategii Rozwoju [*Program...* 2007, s. 298–299].

LGD wybiera projekty, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej strategii. W ramach działania LGD będą również wspierane realizowane przez nie projekty współpracy. Zgodnie z PROW na lata 2007–2013 LSR zatwierdza samorząd województwa, on też przyznaje środki na ich realizację oraz weryfikuje działalność LGD. Projekty do realizacji wybiera LGD. Wnioskodawcy mogą liczyć na pomoc pracowników LGD w przygotowaniu projektów. Wnioski te mogą dotyczyć [*Program...* 2007, s. 296] projektów kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- Odnowa i rozwój wsi,
- oraz innych projektów, zwanych dalej „małymi projektami”, które nie kwalifikują się do wsparcia w ramach działań osi 3, ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD [*Program...* 2007, s. 301–302].

W przypadku projektów osi 3 LGD bierze pod uwagę zgodność projektu z lokalnymi kryteriami wyboru i celami LSR [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 78–85].

W przypadku małych projektów LGD ocenia projekt pod względem zgodności z kryteriami dostępu określonymi dla małych projektów [*Program...* 2007, s. 300] oraz zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru i celami LSR [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 78–85].

LGD w porozumieniu z samorządem województwa lub agencją płatniczą ustala termin otwarcia naboru wniosków. W przypadku małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych i nie więcej niż 25 000 zł. Poziom dofinansowania dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w okresie programowania kwoty 100 000 zł. Równowartość kwoty wyraża się w euro i ma ona charakter indykatywny.

Celem działania LGD jest umożliwienie mieszkańcom obszaru objętego lokalną strategią rozwoju realizacji projektów w ramach tej strategii

4. Kapitał społeczny w lokalnych grupach działania

Istota programu zawarta została już w samej nazwie. „LEADER” to akronim wyrażenia pochodzącego z języka francuskiego, od *liaisons entre actions de développement de l'économie rurale*, co oznacza „powiązania pomiędzy działaniami na rzecz rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich” [*Inicjatywa LEADER...* 2006, s. 13]. Specyfiką Leadera jest tworzenie korelacji pomiędzy podmiotami lokalnymi i ich działaniami, czyli budowanie kapitału społecznego. Wytworzony kapitał społeczny w LGD stanowi wartość dodaną partnerstwa, „spoiwo, które powoduje, że partnerzy współpracują ze sobą” [Kwatera, Bukowska 2009, s. 5]. Zgodnie z PROW celem osi czwartej jest przede wszystkim budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców oraz przyczynianie się do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja wskutek pośredniego włączenia lokalnych grup działania w system zarządzania danym obszarem. Pomocne w osiągnięciu celów osi będą również projekty współpracy [*Program...* 2007, s. 294].

Termin „kapitał społeczny” rozpowszechnił się w latach 80. za sprawą socjologa Jamesa Colemana i politologa Roberta Putnama oraz później Pierre'a Bourdieu i Francisa Fukuyamy. Od tej pory powstało wiele koncepcji rozumienia tego pojęcia. Kapitał społeczny [Putnam 1995, s. 258] „odnosi się tu do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania”. Według Fukuyamy pierwszym i bardzo istotnym źródłem kapitału społecznego jest rodzina [Fukuyama 1997]. Wielkość kapitału społecznego znajduje wyraz w samoorganizowaniu się i samorządności, głównie w ramach dobrowolnych stowarzyszeń. Kapitał społeczny to „pojęcie wytrych” [Trutkowski, Mandes 2005, s. 47]. Kapitał społeczny jest trudny do zmierzenia. Trudno również jednoznacznie określić jego „źródła” [Matysiak 1999]. Jedno „wiadomo, że im jest go więcej, tym lepiej” [Mazurek 2009]. W początkowych pracach Robert Putnam proponował pomiar kapitału społecznego

za pomocą następujących rodzajów danych statystycznych: liczba stowarzyszeń (bez związków zawodowych i organizacji religijnych), czytelnictwo gazet, frekwencja podczas referendum, brak preferencyjnego głosowania [Putnam 1995]. Lokalny kapitał społeczny wyznacza się za pomocą pomiaru: liczby dobrowolnych organizacji społecznych, obecności prasy lokalnej, udziału samorządu gminnego w dobrowolnych stowarzyszeniach/związkach międzygminnych, intensywności międzynarodowych kontaktów samorządów, „historycznej spójności” województwa [Swianiewicz 2008]. Lokalny kapitał społeczny „stanowią trwale lokalne zasoby społeczne mające zdolność uruchomienia strumienia korzyści ekonomicznych osiągniętych przez gospodarkę lokalną” [Brol 2008, s. 314].

Program Leader traktowany jest głównie jako źródło środków finansowych z Unii Europejskiej na realizację różnych projektów. Należy jednak pamiętać, że zgodnie z celem osi czwartej najważniejsze jest zbudowanie kapitału społecznego pomiędzy partnerami. LGD powinny być platformą, gdzie partnerzy podtrzymują ze sobą kontakty, wymieniają informacje, ufają sobie i wspólnie lub indywidualnie prowadzą działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

5. Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina”

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina” posiada osobowość prawną i działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW, Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW oraz Statutu Stowarzyszenia [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 8]. Stowarzyszenie swoimi działaniami obejmuje obszar gmin wiejskich: Gromadka, Lubin, Chojnów, Bolesławiec, oraz miejsko-wiejskich: Przemków, Chocianów. Gminy „Wrzosowej Kraina” zamieszkuje 60 934 mieszkańców. Początki partnerstwa na obszarze gmin sięgają 2004 r., kiedy to zawiązała się Grupa Partnerska (GP) Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, przekształcona po roku w Grupę Partnerską „Wrzosowa Kraina”. Na podbudowie GP w 2006 r. powstała w ramach realizacji I Schematu Pilotażowego Programu Leader + Lokalna Grupa Działania Fundacja Wrzosowa Kraina. Zrealizowała ona z sukcesem II Schemat Pilotażowego Programu Leader +. Pod koniec jego realizacji przedstawiciele Fundacji, partnerzy LGD oraz lokalne władze samorządowe podjęły decyzję o opracowaniu Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru „Wrzosowej Krainy”, która będzie punktem wyjściowym do prowadzenia działań w nowym okresie programowania na lata 2007–2013. Współtwórcami LSR było 117 osób reprezentujących sześć gmin objętych LGD. Lokalna Strategia Rozwoju jest powiązana z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LGD. W 2008 r. podjęto decyzję o zmianie formy organizacyjnej LGD z fundacji na stowarzyszenie. Stowarzyszenie LGD „Wrzosowa Kraina” składa się z 26 członków-założycieli, z czego sektor publiczny reprezen-

tuje 11 przedstawicieli, sektor społeczny 10 oraz sektor gospodarczy 8 przedstawicieli. Organem decyzyjnym stowarzyszenia jest Rada [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 22]. Liczba członków Rady zgodnie ze statutem nie może być mniejsza niż 8 osób, aktualnie jest to 14 osób. Żaden członek Rady nie łączy swej funkcji z funkcją w Zarządzie lub w Komisji Rewizyjnej. Procentowy udział przedstawicieli poszczególnych sektorów jest zgodny z warunkami dostępu i stanowi: sektor społeczny i gospodarczy – 57% i sektor publiczny – 43%. W skład organu decyzyjnego wchodzi 6 kobiet – 43%. W składzie Rady został zachowany parytet płci oraz parytet sektorów.

Zasady i procedury funkcjonowania LGD określa Walne Zebranie Członków. Z członków LGD wybrana została Rada, Zarząd, Pełnomocnik zebrania członków oraz Komisja Rewizyjna. W skład administracji wchodzi Dyrektor Biura LGD, któremu podlega referent ds. administracyjnych, asystent ds. koordynacji projektów oraz pracownicy z subsydiowanych miejsc pracy Państwowego Urzędu Pracy [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 22–23]. LGD ma opracowane zasady i procedury funkcjonowania [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 23]. Jedną z najważniejszych funkcji Rady jest wybór operacji do sfinansowania ze środków pozostających w dyspozycji LGD. Kompetencje Rady oraz wybór jej członków reguluje statut oraz regulamin. Decyzje Rady są ostateczne. Zarząd LGD nie ma w tym zakresie żadnych kompetencji. Jego obowiązkiem jest przesłanie uchwał Rady do wiadomości samorządu województwa dolnośląskiego. Osoby wchodzące w skład Rady posiadają kwalifikacje i doświadczenie zawodowe [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 26–28], co ułatwia trafny wybór projektów przy ich ocenie merytorycznej.

Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina” w Lokalnej Strategii Rozwoju określiła cztery cele ogólne, w ramach których będą realizowane operacje:

1. Zrównoważony rozwój regionu oparty na turystyce, dbałość o dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe oraz wykorzystanie lokalnych walorów.
2. Rozwój gospodarczy obszaru w oparciu o lokalne zasoby.
3. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz zwiększenie samodzielności mieszkańców w radzeniu sobie z lokalnymi problemami i działaniami na rzecz swojego miejsca zamieszkania.
4. Konsolidacja regionu oraz jego promocja – jako wyjątkowego miejsca w Europie.

Całkowity budżet, jakim dysponuje LGD „Wrzosowa Kraina” w ramach realizacji Osi 4 Leader – Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, wynosi 9 018 232,00 zł.

Wielkość budżetu wynika z iloczynu liczby mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, na obszarze objętym LSR, według stanu na dzień 31 grudnia 2006 r. (wg GUS), i określonych dla poszczególnych komponentów kwot.

Jak podaje tabela pomocnicza budżetu LGD „Wrzosowa Kraina” [*Lokalna Strategia...* 2008, s. 91], w latach 2009–2011 w ramach działań Osi 4 Leader została przeprowadzona następująca liczba operacji:

1. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju:
 - różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – 11 operacji,
 - tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – 7 operacji,
 - odnowa i rozwój wsi – 9 operacji,
 - „małe projekty” – 80 operacji.
2. Wdrażanie projektów współpracy – 1 operacja.
3. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja – zrealizowano działania w wysokości 738 262,03 zł kosztów refundacyjnych.

Razem w ramach Osi 4 Leader Stowarzyszenie LGD „Wrzosowa Kraina” wydatkowało kwotę w wysokości 6 674 707,03 zł, co stanowi 74,02% kwoty otrzymanej przez tę LGD od samorządu województwa na lata 2009–2015.

Lokalna Grupa Działania odpowiedzialna jest za proces wdrażania i aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Rada odpowiedzialna jest za wybór operacji do realizacji. Zarząd realizuje zadania związane z wdrażaniem LSR – z promocją i informacją, aktywizacją i motywowaniem społeczności lokalnej do zaangażowania się w realizację Leadera, jak również za monitorowanie realizacji Strategii.

6. Podsumowanie

Doświadczenia z okresu programowania 2004–2006 Pilotażowego Programu Leader + przygotowały lokalne społeczności, organizacje oraz władze samorządowe do powszechniejszego korzystania z podejścia typu Leader przy realizacji programu w ramach następnej perspektywy finansowej w latach 2009–2015. Podstawowe zasady programu Leader to: podejście terytorialne, partnerstwo, podejście oddolne, podejście zintegrowane, innowacja, decentralizacja zarządzaniem i finansowania, współpraca i sieciowanie [Budzych-Szukała 2012]. Program Leader realizowany przez Lokalne Grupy Działania powoduje lepsze wykorzystanie istniejących oraz budowę nowych zasobów kapitału społecznego. Lokalne grupy działania są inwestycją w kapitał społeczny obszarów wiejskich w kategoriach współpracy partnerskiej trzech sektorów: publicznego, biznesu i społecznego. Jak się okazało, podejście wielosektorowe w LGD stało się najtrudniejszą cechą do wdrożenia. Zbudowano kruche partnerstwa, w których zadania zostały niejasno określone. Lokalne grupy działania adaptują dobre przykłady rozwoju lokalnego na terenie całej Unii. Zaplanowane w LSR „Wrzosowej Krainy” działania aktywizujące mieszkańców, pobudzające ich do zaangażowania społecznego, budujące tożsamość regionalną i wzmacniające więzi społeczne oraz poczucie odpowiedzialności za miejsce swojego zamieszkania przyczynią się do wsparcia kapitału społecznego na tym terenie. Przedsięwzięcia edukacyjne podnoszą jakość kapitału społecznego poprzez wzrost kwalifikacji zawodowych, wiedzy i umiejętności mieszkańców obszarów „Wrzosowej Krainy”. Tworzenie nowych miejsc pracy i mikroprzedsiębiorstw na obszarach wiejskich oraz wsparcie dla rolników w rozwoju działalności pozarol-

niczej przyczyni się do wzrostu dochodów mieszkańców. Promocja regionu oparta na walorach przyrodniczo-kulturowych spowoduje większą dbałość o stan zabytków na tym terenie. Rozwijanie oferty turystycznej wpłynie na zwiększenie liczby turystów odwiedzających region.

Leader, włączając lokalne społeczności w proces współdecydowania o kierunku i sposobie wdrażania koncepcji rozwoju obszarów wiejskich, powinien w istotnym stopniu przyczynić się do gospodarczo-społecznego ożywienia tych obszarów.

Literatura

- Brol R. [2008], *Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Brol, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 3 (1203), Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Budzych-Szukala U. [2012], *Podejście Leader jako metoda rozwoju lokalnego*, „Trzeci Sektor. Kwartalnik o problematyce społeczeństwa obywatelskiego”, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Fukuyama F. [1997], *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa.
- Inicjatywa LEADER – pierwsze doświadczenia i szanse rozwoju*, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA, Warszawa 2006.
- Kwaterna K., Bukowska R. [2009], „Partnerstwo w Leaderze”. *O współpracy i sieciowaniu LGD*, Kraków.
- Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.
- Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Wrzosowa Kraina”*, Chocianów 2008.
- Mapa LGD w Polsce*, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.minrol.gov.pl [28.03.2012].
- Matysiak A. [1999], *Źródła kapitału społecznego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Mazurek M. [2009] *Kapitał społeczny – jakość więzi*, Portal Serwisu Edukacji Ekonomicznej dofinansowany przez NBP, http://www.ekonomia.opoka.org.pl/aktualności/gospodarka/1908.1,Kapitał_społeczny.html [29.03.2012, godz. 13.30].
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013)*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2007.
- Putnam R. [1995], *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Znak, Kraków.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, DzUrzUE L 277/1 z 21.10.2005.
- Serafin R., Kazior B., Jarzębska A. [2005], *Grupy Partnerskie. Od idei do współdziałania. Praktyczny poradnik*, Kraków.
- Swianiewicz P. [2008], *Szafarze darów europejskich: kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*, Scholar, Warszawa.
- Trutkowski C., Mandes S. [2005], *Kapitał społeczny w małych miastach*, Scholar, Warszawa.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach*, DzU z 2001, nr 79, poz. 855 z późn. zm.
- Ustawa z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, DzU nr 64, poz. 427.

LOCAL ACTION GROUPS AS A MANIFESTATION OF SOCIAL CAPITAL ACTIVITY

Summary: Intensification of agricultural production caused the lack of local rural development of the European Union. The Leader Community Initiative, which was introduced in the early nineties, was an attempt to alleviate these problems. The program is based on the innovative approach of engaging rural communities in actions to develop areas inhabited by them. Local Action Groups as a threesector agreement between public, private and social sector were to assess the potential for rural development and implement local development strategies in these areas.

Keywords: leader, partnerships, social capital.